

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Om den gammeldanske Rim-Krønike

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Om den gammeldanske Rim-Krønike", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 110. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1826_429-txt-shoot-idm475.pdf (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Om den gammeldanske Rim-Krønike.

(Fortsættelse; see Nr. 13.)

Betragte vi nu Bogens tre Hoved-Afsnit lidt nøiere, da see vi strax, at det Første er i alle Maader det ældste, og at i det har alle Rimene, ligesom i sidste Afsnit, Grund-Tone tilfælles, saa de kunde fra Aandens Side vel være giorte af een Mand, under afvexlende Alder og Stemning, men dog neppe i den Følge de findes; thi Amleths Rim f. Ex. er ungdommeligt, Skiolds og Helges derimod adstadige, som enhver kan mærke, naar han læser ud i Eet:

Det bør hver Konning at have til Sædd,
beskiærme sine Land og holde Fred,
Og vide og giøre sin Almue Gavn,
for hvilke han bær sit Konninge-Navn!*Skjolds Rim S. 8.

Skørlevnet, hun er den Udyd,
som Konger skulde nødig have til Id,
En Mands Helbrede, Styrke og Liv
kan hun forstække foruden Kniv!*Helges Rim S. 16.

Men da jeg sad paa Hesten op,
jeg vendte mig fra hans Enne-Top,
Og Næsen tilbage til Hestens Stjert,
hov, hov! sagde jeg, min gode Pert!*Amleths Rim S. 26, hvor Læseren bedes huske, at Enne-Top er Pande-Lok.

Derimod hører man i første Afsnit slet ingen Beklagelser af den hedenske Blindhed, finder ei mindste Spor af Munkerie, og kun ved ganske særdeles Leiligheder: ved Rigets Stiftelse og ved Frode Fredegod, 121Mindelser om, at det er en christelig Boglærd, der taler for de hedenske Konger; Altsammen Ting, der, naar vi kiende Saxo og Islænderne, er i sin nordiske Orden, fra det tolvte og trettende, men neppe fra det fjortende, og bestemt ikke fra det femtende Aarhundrede. Denne historisk naive Tone, som hersker i første Afsnit, karakteriseres vel bedst ved Amleths Tolk, der, uden at Saxo, hvem han ellers endog snurrig følger, dertil giver mindste Anledning, ved Fenges Spørgsmaal om hans Stalbrødre, fortæller os:

Da rakde jeg frem mine Stave med Guld:
her ere de baade, saa vorde mig huld,
Thor min Gud og Odæn med,
i hverie Stund og hverie Sted!*Amleths Rim. S. 35.

thi her er Rimeren kommen saa dybt ind i Materien, at han ikke engang husker, hvor han er, end sige, hvad han selv hedder, Noget der vist ikke timedes nogen Munk i det femtende Aarhundrede, ved Fædrener Oldsagn, og som i alt Fald den der rimede om Christian den Første vist i alle Maader maatte korset sig for.

Gaae vi nu over til andet Afsnit, da see vi strax, det er ei mindre, men vel mere forskielligt i Tonen end i Verse-Bygningen, saa det er vanskeligt, at sige noget derom, som passer paa det Hele, men dette Springende, Foranderlige, Adspredte, er dog 122ogsaa noget Karakteristisk, der ikke ilde ligner Tiden hos os mellem anden og fjerde Valdemars Død, men slet ikke de spage Brødre, vi lære at kiende i sidste Afsnit, som derefter ogsaa kiendelig slutte sig til de spageste i Mellem-Afsnittet, og overgaae dem ligesaa kiendelig i Tamhed. I dette Afsnit spore vi (efter Skiftet S. 138) en mærkelig Forandring, i det Tonen og Betragtningen bliver tilsyneladende mere christelig, men i Grunden kun koldere, mere hverdags, uhistorisk, og tit aldeles munkeagtig, og vilde man sige, det kommer af, at Krøniken nu er rykket frem til de døbte Konger, da gjør man aabenbar dermed Broder Nielses poetiske Genie, og historiske Conduite, en Compliment han slet ikke kan modtage, og siger den danske Christendom en Grovhed, som netop hine historisk-poetiske Adfærd af en Munk i Slutningen af det femtende Aarhundrede, endnu stærkere end Saxos Bog og Kæmpe-Viserne, vilde kaste tilbage paa deres eget Hoved, der ei var klogere. Desuden behøver man blot at sammenligne Erik Barns Rim med Harald Blaatands og Svenn Tveskiægs, for at see, hvormeget det kommer an paa Maaden, hvordan Talen ogsaa om Christendommens Indførelse skal lyde.

Komme vi end endelig til sidste Afsnit, da ligner det sig selv saa temmelig, at det ikke var umuligt, een

og samme Mand, i forskiellig Alder og Lune kunde skrevet det, men rimeligt er det just ikke, at de Rim, hvori Ordsprogene sige os Godnat, ere fra samme Haand, som de, hvori vi end ikke spore deres Ihukommelse. Jeg troer i det Mindste ikke, det let vil falde Nogen ind, i en Samling, som Kæmpeviser-Bogen at giætte paa een Forfatter til følgende Begyndelser:

Jeg kan det nu fuldvel forstaae,
ihvort en Mand sig vender,
Da vil det hannem gierne saa gaae,
han hænder alt som han trender!*Christopher den andens Rim S. 222. I
Forbigaaen 122de sagt, troer jeg endnu, der maa læses ham hænder o: falder i
Haanden, da det jo skal være et Væver-Udtryk.

122Ee er Mus, alt som hun maa,
i fattig Kones Pose,
Men kommer Katten og driver hende fraa,
hun tør der lidet af rose.
Hvor Musen og Katten giøre baade Eet,
der pleier god Bonde at tabe.*Valdemar Atterdags Rim S. 229. ee (i) er: immer, altid,
som i Islandsk og Angelsaxisk, og i vores e-vindelg.

I Bæiern var jeg en Hertug køn,
paa Rin en Palats-Greve,
Før Danske sendte mig Bud og Bøn,
og Brevene til mig skreve.*Christopher den Tredies Rim. S. 245.

Førend jeg Danmarks Krone bar,
som Gud vilde lade mig sømme,
Saa havde jeg Vold og mægtig var
over tvende Greve-Dømme.*Christian den Førstes Rim. s. 247.

Dog, saameget er klart, at dette Afsnit, med sine atten, nitten Aarstal, hvoraf hvert sluger fire Linier, med sit: jeg vil ikke lyve*Denne vel ei synderlig poetiske, men derfor ei mindre karakteristiske Talemaade, der minder os Landsby-Børn om: Kragen sad paa Kviste og sagde hvad hun vidste, findes første Gang S. 109, og siden tre Gange i Mellem-Afsnittet, men her, paa sytten Blade, syv, otte Gange, og med Sanden kan jeg det drue, *Denne Talemaade er sidste Afsnit aldeles eiendommelig, thi den findes ei før S. 229, men siden otte Gange, hvoraf de sidste Rim tager de sex paa sig, nærmer sig med stærke Skridt til en tør Annal paa Rim, hvori kun Navne og Aarstal forandres. Anne-Soten er da her det Karakteristiske, og Stereotypen denne Smeds, eller disse Smedes Bomærke.

Vende vi os nu til Sproget, da finde vi en saa giennemgribende Forskiel, lige fra de mærkeligste Ord, ned til de Smaabitte, som sædvanlig hverken Skriver eller Læser ændser i sit Modersmaal, at enten maa Bogen være af mange Penne, eller ogsaa af Een, der indsluttede alle gamle danske Penne i sig, og videre end til dette: enten – eller kan man i Sprog-Critiken umelig komme, saa jeg har altid anseet det for en slem Overdrivelse af de Høilærde, naar de vilde sætte Grændser for en Aands Tale-Brug, der 123har alle Ord til sin Tieneste. Om Sproget i Rim-Krøniken lod der sig da skrive en uhyre lærd Doctor-Disputats, dersom det ellers var mueligt, at Danske kunde høre til lærde Sager, og jeg vilde ingenlunde kalde det overflødig, ved en saadan chemisk Operation at adskille det Ueensartede saa godt, at det umelig lod sig samle i eet Munke-Begreb fra Middel-Alderen, med mindre man vilde giætte paa Inspiration, hvad dog vel for det Første ei var at vente. Man indseer imidlertid let, det her ei kan være min Mening at give Andet end Vink, og, ved nogle Exempler, Borgen for, at jeg veed, hvad jeg siger, og har i det Mindste læst Krøniken saa ædru, som en ordenlig Bog-Orm.

Uagtet jeg just ikke anseer fremmede Ord, være sig latinske eller franske, tyske eller islandske, for nogen Prydelse, men kun for Pletter i Danske Bøger, er det mig dog kiært, at der findes Endeel i Rim-Krøniken, da det er Gods, forskiellige Skrivere ei nær saa let kan enes om at bruge, og at bruge eens, som Arve-Godset, vi er Alle om. I sidste Afsnit, finde vi foruden de fire reent plattyske Linier, hvad vi kan vente: Aag, Aflad, arrestere, behage, beskade, beskatte, beskrive, bestalle, Blomme, bone, Dagtingen, digte, drue, Dægen, foraade, Forvorst, Fyrstinde, Gyre (Gier) have (sich haben) indeholde, indtage, krone, Mode, Naade-Gave, prange, Privilegium, Qvob, Ridderskab, storme, Strud, Studium, stærve, Synd, tilskrive, undsige, Undsigelse-Brev, uskyldagtig; men mærkeligt er det, at ikke eet af disse Ord findes før S. 222, og de Fleste ei før under Erik af Pommern, thi har den respektive Broder Niels skrevet hele Bogen, gjør det ligesaavel hans Conduite Ære, at han giemde sit Tydsk, til det blev Hof-Sproget, som at han hverken lader Aristoteles, min hellige Fader Paven, de hellige og værdige Fædre, eller herr Hans min Søn 123komme ind paa Hovedet, men immer paa Benene, hvor de har Lov til at staae. Vil man sige, at en heel Deel af de nysopregnede Ord er reent Danske, da er jeg vel af anden Mening, men lader det her saameget heller staae ved sit Værd, som det unægtelig endnu er mere Kunst at skjule sin danske Fattigdom, end at giemme sin tyske Rigdom, til Syvende og Sidst, og sandt er det, er Munken fra Doctor Ryttings Dage Manden for det Hele, maa han vist

ogsaa have gaaet i den sorte Skole, og det i en bedre, end den, hvis Støv vi nu i trehundrede Aar har slidt, thi jeg gad seet paa den magister artium, der, om han end tillige var doctor philosophiæ, kunde gjøre Broder Niels det Mesterstykke efter, at skrive en Rim-Krønike paa 128 Blade, og dog giemme over hundrede splinternye Ord til de sidst Sytten, og deriblandt Ord, som: Ave, baade (v.), Bedste, blegne, bramme, daglig, Eier, ensteds, evindelig, falme, fat, fnyse, fuldbleg, fuldilde, fuldneppelig, fuldsvar, færdes, haardelig, Himmerig, Hvile, hviles, idelig, kiærlig, læmpelig, nogenledes, nægte, opbrænde, Port, Raade-Rum, reent, ride, stadelig, trolig, true, Usling, uspart.

Denne Kiends-Gierning, som jeg, naar forlanges, med behørige Citater skal stadfæste, at der, trods den store aandelige Fattigdom i sidste Afsnit, findes en saadan Rigdom paa uformodenlige Nyheder, er i mine Øine noksom gyldigt Beviis paa, at endog blot fra den lexikalske Side betragtet, var det en stor Urimelighed, at antage hele Krøniken for et Værk af den sidste Smed; men det er dog kun lidet, imod hvad vi opdage, naar vi begynde forfra; thi det første Afsnit har, ikke mindre end det Sidste, sine Sprog-Egenheder, skjøndt de rigtig nok ere af et andet Slags. Her mærker vi nemlig i Sproget, ligesaa lidt som i Tønen og Tanke-Gangen, at vi har en Munk for os, med mindre vi vil kalde det Mun124kerie, at den christnede Rimer regner Aarene efter Verdens Skabelse, og nævner Noa med hans tre Sønner, Sarug, Abraham, Gideon, Thola, og Israels Folk. Dog selv det er forbi, før vi ret har begyndt at læse, og vi mærke slet ikke meer enten til Rimerens Bibel-Kundskab, eller hans øvrige Lærdom, saa vi maa tage det knapt, om vi vil finde enten Latin eller Tydsk; thi vel stikker Latinen i Ordene: Velsignelse, skrive, Frugt, Natur, Pagt og Par, men det er Noget, vi maae forudsættes at have glemt, og dog er saadanne latinske Spor de eneste, jeg har kunnet finde i første Afsnit, naar jeg undtager dacia og scythia, som unægtelig er en aparte Sag, der ikke kommer Sproget ved. Som det gaaer med Latinen, saa med Tydskken, thi ogsaa den lader sig vel spore i Ord, som: beholde, beskiærme, forstaae, forsee, fægte, Fordeel, Gunst, Pert, men det ligger, som man seer, ogsaa dybt, og maa som oftest snarere kaldes Angelsachsisk, end Tydsk. Her kommer egenlig, hvad jeg vilde sige, at i første Afsnit, skjøndt efter min Mening, det ægtteste Danske i hele Bogen, findes ogsaa en Slump fremmede Ord, og naar vil, i Saadant, fremmed Mad holde op at smage os bedst, da den endog smagde Amleth og Gorm, der dog ellers laste den, saa fortræffelig; men Forskiellen er den, at i første Afsnit seiler man paa Østerleden, paa Island, og paa Engeland, uden derfor at glemme Fædrenelandet, og i Sidste sidder man hiemme som Ingel og kræser op for sig med udlændiske Retter. Mig undrer det derfor slet ikke, baade i første og andet Afsnit, at finde en heel Deel Ord, jeg ei kan give deres Døbe-Seddel; thi det er i mine Øine gamle, hedenske Krabater, der lige saavel kan have hiemme i Myklegaard som i Spanieland, ihvorlangt de end ligge af Led; men den Skuffe i Munke-Cellen, hvor de kunde ligge som Syvsovere til Tydske-Tiden, og da vækkes op af saa eenfoldig, 124og uskyldagtig en Broder, for at stilles saa gruelig, og dog saa pænt i Gabe-Stokken, den gad jeg seet, hvad dog neppe vilde lykkedes, om man end ikke havde faret saa grummelig afsted selv med den sidste Stump af Munke-Gangen, saa der blev ikke Steen paa Steen.

Men, sæt nu, at al saadan Tanke og Tale var idel Sværmerie, sæt, at Broder Niels meget godt i Slutningen af femtende Aarhundrede kunde baade finde og falde paa alle de Ord, der findes i Krøniken, saa er det dog altid mærkeligt, at han holdt saa godt til Raade med dem: puttede de ældste, af islandsk og angelsachsisk Oprindelse, ind i den gamle Verse-Bygning, og de ældste Sagn, strøede Allehaande imellem hinanden, hvor der bygges op og rives ned hvert Øieblik, og tog næsten slet intet af det gamle Boskab med sig ind i det fattige Munke-Bur, hvor han agtede at ende sine Dage, og gjøre Bod paa Tydsk for sine Danske Synder.

Saa meget er nemlig vist, at and (unde), arg, befat, beflaaden, Brynie, drab, Dull, Duss, Enne (Pande) feierst, Flykke, læd, Gast, gats aa, gats om, Gjus, gædes paa,*Maaskee er ellers gædes derpaa en Trykfeil for: kædes (kiedes) derpaa, thi det er Meningen S. 44. Herberg, Hiog, Hulster, Hysken, Jæv, mere (v), overvættes, skage, skatgiven, Skibshær, Skoff,*Skoff er ellers Subst. til skuffe, som klarlig sees i det gamle Vocabular, under *alludere, dicterium, joculari, jocularis, ludicrum.*, Slemhed, Stefnet, Styre,*Maaskee findes dette Ord dog S. 110., saa ath er Præpositionen ad, som: ung ved Roret. Sund, (Helbred), thegn, Thegnhed, Tolk, Tærne, tørvtig, udlændisk, uqvem, Utaal, vedersee, Ærve, udgiør en Flok mere og mindre fremmede, men dog nordiske Ord, som jeg neppe faaer den Skam, man finder mange af efter S. 63. end sige da efter S. 222, hvor man er fri nok, ikke blot for dem, og for de mangfoldige, Mellem-Afsnittet enten har til125fælles med Første, eller har for sig selv, men ogsaa for mangfoldige ægte Danske Ord, som kunde hiulpet godt paa de forfaldne Sager, havde kun Rimeren saa vist havt dem i Munden, som han havde dem ved Haanden, da han sluttede Krøniken. Hvem skulde saaledes troe, at Ord, og Udtryk, som: Alders-Tid, Alders-Meen, Alfar-Vei, Avinds-Mand, Balge, Beiler, bespeide, betids, Blomster, dobbelt, Dommer, Endeligt, flytte, flække, Fodspor, forglemme, formærke, Forstander, fortiene, forvare, føle, gavmild, Gavmildhed, Guddom, Guddoms-Magt, Havn, Helbred, Herold, Hierte-Blod, hoffærdig, Hoved-Banner, hærde, Høitid, Karl, Kæmpe-Lov, levende Færd, Lyst og Nød,*Nød er der vel allevegne Nok af, og Lyst støder man imellem paa, men de forbinde sig aldrig meer til det vemodig søde: i Lyst og Nød. Manddoms-Røn, mesten, Midie-Nat, Mod, Mægler, Overmagt, prydeligt, Regnskab, det røde Guld,*Kun S. 10. finder man det røde Guld, siden finder man kun rød med bleg, (S. 137) og maa tilsidst være glad ved endda at træffe de røde Stene. (S. 231) *sic tempora mutantur, sic transit gloria mundi.* Samfund, sidde op, skibe (v), Skiemt, Skæbne, stiv, Straa, strax, Tant, Thing, Tolk, trædsk,*Ful threesk (S. 21) er ganske upaatvivlelig fuld trædsk, især, da ene det passer paa Koglerne, og med Saxos her fulgte Beskrivelse. tvertimod, Tærne, Udlænding, unyttelig, unødt, urædd, utaknemmelig,

velbaaren, velsigne, Velsignelse, Viisdom, vitterlig, Værdighed, Værste, yderst, ædelig,*Ædelig er adelig S. 22. At Thing findes S. 154. i Lands-Thing, faaer jeg vel sige, jeg har seet. at saadanne Ord skulde findes i den første Fierding af en Rim-Krønike, og saa aldrig mere, og kan det paa anden Maade end ved Penne-Skifte, være gaaet naturlig til, da er det intet Under, jeg snakker i Taaget om disse Ting; thi da har jeg slet intet Begreb om, hvad det er at skrive en Bog. Kun som til Overflod bemærker jeg da at selv de mærkelige Ord, der kommer igjen, forsvinder enten midt 125i Bogen, eller møde os til Slutning kun som Gienfærd, saa fremmede i Grunden for sig selv, som det Øl og Brød, Kong Christian sendte Erik af Pommern, er for det Øl og Brød, hvorpaa Kong Hunding bød Folk til Giæst, da han druknede sig i Miød-Karret.

(Fortsættes.)